

УДК [(371.134:371.2)+613](043.3)

Тетяна Осадченко

КОНСТРУЮВАННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті обґрунтовуються теоретичні аспекти конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища ВНЗ, що забезпечує оптимальне поєднання форм, методів та засобів освітньо-професійної та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів. Здійснюється аналіз літератури, що розкриває зміст ключових понять. Представлено погляди науковців, щодо практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища ВНЗ. Презентовано напрями створення практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища вищого навчального закладу.

Ключові слова: освітнє середовище вищого навчального закладу, здоров'язбережувальне середовище ВНЗ, здоров'язбережувальні технології, нетрадиційні здоров'язбережувальні технології, форми фізкультурно-оздоровчої діяльності, напрями створення практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища ВНЗ.

В статье обосновываются теоретические аспекты конструирования практико-ориентированой здоровьесберегательной среды вуза, обеспечивающей оптимальное сочетание форм, методов и средств образовательно-профессиональной и физкультурно-оздоровительной деятельности студентов. Осуществляется анализ литературы, раскрывается содержание ключевых понятий. Представлены взгляды ученых о практико-ориентированой здоровьесберегательной среды вуза. Представлено направления создания практико-ориентированой здоровьесберегательной среды высшего учебного заведения.

Ключевые слова: образовательная среда высшего учебного заведения, здоровьезберегательная среда вуза, здоровьезберегательные технологии, нетрадиционные здоровьезберегательные технологии, формы физкультурно-оздоровительной деятельности, направления создания практико-ориентированой здоровьезберегательной среды вуза.

The article deals with the theoretical aspects of the design of a practice-oriented health preservation environment of higher educational institutions, which provides the optimal combination of forms, methods and means of educational, professional, physical and healthcare activities of students. The analysis of literature revealing the content of key concepts is made. The opinions of scientists concerning the practice-oriented health preservation environment of

universities are presented. The concept of «designing the practice-oriented healthcare environment of universities» is substantiated. This is a purposeful activity of environmental subjects (teachers, tutors, trainers, administration, students, etc.), which provides optimization of the process of training the future primary school teachers to the creation of a healthcare environment based on the combination of forms, methods and means of educational, professional, physical and healthcare activity of students in order to deepen the practical and healthcare orientation of their training. The directions of creation of a practice-oriented health preservation environment of a higher educational institution (educational, preventive-educational, diagnostic-correctional, ergonomic-infrastructural) have been presented.

Key words: *educational environment of a higher educational institution, health preservation environment of higher educational institutions, health preservation technologies, non-traditional healthcare technologies, forms of physical and healthcare activities, directions of creation of a practice-oriented health preservation environment of higher educational institutions.*

Більшість науковці розглядають освітнє середовище вищого навчального закладу як сукупність умов, які впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів освіти і забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів освітнього процесу з метою досягнення цілей його суб'єктів.

Відповідно до визначених методологічних підходів моделювання процесу підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи – системного, діяльнісного, середовищного та компетентнісного, освітнє середовище їх фахового становлення має бути системою взаємопов'язаних впливів і умов, що забезпечує підготовку компетентного педагога, здатного до створення середовища початкової школи на основі здоров'язбереження. Отже, ключовими характеристиками середовища вищого навчального закладу визначено – професійно-практичну спрямованість та наявність його здоров'язбережувального ефекту.

Освітнє середовище вищого навчального закладу, як категорія дослідження теорії і методики професійної освіти, широко представлена у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях своєю багатогранністю. Так наприклад важливість професійної спрямованості освітньої взаємодії в умовах ВНЗ визначає Д. Пікулева [8, с. 7]; І. Пальшкова виокремлює шляхи реалізації практико-орієнтованого підходу в освітній діяльності ВНЗ [7, с. 114]; практико-орієнтованого освітнє середовище ВНЗ, на думку Л. Солянкіної, повинно виступати в якості квазіпрофесіонального простору і орієнтуватися на розвиток професійної компетентності майбутнього фахівця в умовах його навчання [10, с. 80].

Метою статті є визначення та аналіз конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища ВНЗ, що забезпечує

оптимальне поєднання форм, методів та засобів освітньо-професійної та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів.

Ми підтримує думку дослідників, що в умовах практико-орієнтованого освітнього середовища метою професійної освіти є компетентний фахівець, що володіє практико-орієнтованими компетентностями, що дозволяють йому вирішувати певне коло професійних завдань, досягати успіху і забезпечують кар'єрний ріст. У контексті нашого дослідження це формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя, яка в кінцевому результаті передбачає сформовані практичні навички конструювання форм, методів та засобів організації здоров'язбережувальної взаємодії в початковій школі на засадах педагогічного дизайну.

У контексті забезпечення зв'язку теорії з практичною майбутньою професійною діяльністю має місце особлива форма освітньо-професійної взаємодії – педагогічна практика. Основні види практик у підготовці майбутніх учителів початкової школи варіюють від навчальної (польової), навчальної (психолого-педагогічної) та педагогічної практик.

Як зазначають педагоги: «Практико-орієнтоване навчання передбачає наявність у вищому навчальному закладі (при ВНЗ / за участю ВНЗ в організаціях) особливих форм (місць, майданчиків) професійної зайнятості студентів з метою виконання ними реальних завдань практичної діяльності за профілем навчання та за підтримки професіоналів цієї діяльності» [2, с. 60]. У межах досліджуваної теми такими базами практики є загальноосвітні навчальні заклади та позашкільні установи спортивного спрямування.

Вважаємо, що створення середовища ВНЗ на основі практико-орієнтованої стратегії також передбачає:

- формування усвідомленого ставлення до значущості майбутньої професійної діяльності через педагогічне спостереження та включення у практику педагогічного процесу початкової школи;
- розроблення варіативних навчальних і практичних завдань з метою індивідуалізації професійного розвитку майбутніх учителів початкової школи;
- впровадження практико-орієнтованих форм взаємодії суб'єктів освітнього середовища ВНЗ (практико-орієнтовані практичні заняття; тренінги; заняття на основі емпіричних моделей навчання та ін.);
- удосконалення методів організації взаємодії на засадах інтеракції;
- модернізацію способів та форм оцінювання результатів освітньої діяльності студентів на основі реалізації практичних цілей підготовки;
- ширше використання можливостей педагогічної практики у забезпеченні дуальності освітньої та професійної діяльності;
- спонування студентів до усвідомлення своїх дій на основі рефлексії та самовдосконалення своїх професійних навичок у процесі освітньої, виховної та фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Важливою характеристикою конструйованого середовища ВНЗ в

умовах моделювання підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища є його здоров'язбережувальний аспект.

На основі аналізу наукової літератури узагальнено дефініції поняття «здоров'язбережувальне середовище вищого навчального закладу» та інтерпретацій його назв:

– гнучка, мінлива сукупність предметно-просторових і соціальних умов, спрямованих на актуалізацію суб'єктності студента відносно збереження і розвитку свого здоров'я (В. Рожнов) [9, с. 11];

– цілеспрямована система діяльності, що не зашкоджує здоров'ю майбутніх учителів; надає можливість набуття особистістю досвіду культуровідповідної поведінки; забезпечує умови для фізичного, психологічного, соціального і духовного комфорту, що сприяє збереженню і зміцненню здоров'я суб'єктів педагогічного процесу, їхній продуктивній навчально-пізнавальній та практичній діяльності» (Б. Долинський) [3, с. 249];

– багаторівнева система впливів і умов формування особистості студента, можливостей для його саморозвитку, що знаходиться в просторовому і предметному оточенні, а також взаємодія суб'єктів освітнього процесу між собою і з цим середовищем, що забезпечує збереження, зміцнення здоров'я та профілактику девіантної поведінки студентів» (Г. Мисіна) [5, с. 69];

– система впливів функціонально пов'язаних і впорядкованих елементів (компонентів) діяльності її суб'єктів, що взаємодіють між собою, для досягнення певних результатів оздоровлення особистості та формування здорового способу життя (Р. Безрукавий) [1, с. 15] та ін.

Отже, науковці, викладачі-практики вважають, що базовою характеристикою здоров'язбережувального середовища ВНЗ є зміцнення здоров'я суб'єктів освітнього процесу, формування досвіду здоров'язбереження на основі цілеспрямованої діяльності, яку в цілісності визначають як здоров'язбережувальне навчання.

У науковій літературі узагальнено, що створення здоров'язбережувального середовища ВНЗ передбачає постановку і вирішення таких основних завдань: створення здоров'язбережувальної інфраструктури в системі вищої освіти, що забезпечує нормативні санітарно-гігієнічні умови проживання, харчування, виховання і навчання студентів; упровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес. Раціональна організація навчально-виховного процесу. Гігієнічний контроль інноваційних методів і засобів навчання та виховання; забезпечення умов для активного відпочинку студентів і викладачів, занять фізичною культурою і спортом; забезпечення системи комплексного профілактичного медичного обслуговування викладачів і студентів. Здійснення медико-фізіологічного, соціологічного і психолого-педагогічного контролю за станом здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Основними критеріальними показниками сучасної аудиторної роботи у ВНЗ з позицій здоров'язбереження Н. Карапузова визначає такі [4, с. 41]:

- санітарно-гігієнічні;
- організаційно-навчальні;
- психофізіологічні;
- навчально-методичні.

Дієвим шляхом створення здоров'язбережувального середовища ВНЗ науковці (Р. Безрукавий, С. Бобровник, Ю. Бойко, М. Божик, Б. Долинський, О. Дубогай, П. Джуринський, В. Єфімова, Н. Завидівська, Г. Мисіна, Г. Остапенко, А. Петров та ін.) визначають впровадження здоров'язбережувальних технологій у практику освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців.

Вважаємо, що здоров'язбережувальні технології в системі професійної підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи – це комплекс взаємопов'язаних способів взаємодії суб'єктів середовища ВНЗ, який цілеспрямовано створений з метою удосконалення процесу формування здоров'язбережувального досвіду студентів та їх здатності до конструювання здоров'язбережувальної взаємодії в початковій школі на засадах педагогічного дизайну.

Водночас зауважимо, що створення здоров'язбережувального середовища ВНЗ не унеможливує використання інформаційно-комунікаційних технологій організації освітньої діяльності, які вважаємо невід'ємною складовою конструювання сучасного середовища взаємодії суб'єктів професійної підготовки.

Сьогодні в практиці професійної підготовки фахівців репрезентовано нетрадиційні здоров'язбережувальні технології, які, на нашу думку, варто впроваджувати з метою створення здоров'язбережувального середовища ВНЗ: естетотерапію (В. Муромець); технології «виховання через мистецтво» (Н. Карапузова); біоенергетичну здоров'язбережувальну технологію (Т. Шаповалова), просвітницький тренінг (Н. Зимівець) та ін. Ґрунтовно інформація про сутність здоров'язбережувальних технологій у системі освіти узагальнена у нашому практикумі «Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи» [6].

В умовах конструювання середовища ВНЗ на засадах здоров'язбереження особливої уваги заслуговує організаційно-виховна та культурно-освітня робота в закладі, адже, як зазначає Н. Карапузова, вона повинна сприяти формуванню саногенного мислення майбутніх учителів початкових класів, що сприяє подоланню негативних емоцій та їх психічному оздоровленню. Реалізуючи з цією метою концепцію активного естетичного виховання і духовного збагачення студентів, професорсько-викладацький склад спрямовує свою діяльність на створення особливого світу мистецтв на факультеті [4, с. 43].

При проектуванні середовища важливо враховувати, що фізичне

виховання студентів – це нерозривна складова частина вищої гуманітарної освіти, результат комплексної педагогічної дії на особистість майбутнього вчителя у процесі формування його професійної компетентності.

Фахівці у галузі фізичного виховання зазначають, що у сучасній системі фізкультурно-оздоровчої освіти реалізовується концепція, яку можна назвати підтримувальною освітою. Вона передбачає таке співвідношення видів знань, умінь і навичок, що основний навчальний час у системі фізичного виховання йде на вдосконалення вже накопичених фізичних якостей і, традиційно, – поліпшення фізичного розвитку.

Система фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів у ВНЗ включає навчальні, позанавчальні та позааудиторні форми. Серед позанавчальних варто виокремити: самостійні (ранкова гігієнічна гімнастика; загартовування; прогулянки, тренування, написання рефератів із теоретичних питань тощо); у режимі навчального дня (фізкультхвилинка, фізкультпауза тощо); у вільний час; позааудиторні: спортивні секції, спортивні свята, дні здоров'я, спортивні змагання, семінари для активу тощо. Їх оптимальне поєднання з формами освітньо-професійної діяльності забезпечує індивідуалізацію та диференціацію професійного становлення та поглиблення здоров'язбережувального досвіду майбутніх педагогів.

Основними напрямками створення практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища ВНЗ нами визначено:

– освітній (використання практико-орієнтованих форм взаємодії та здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі; інтегрування знань та вмінь студентів із середовиществорювальної та здоров'язбережувальної діяльності на основі впровадження інновацій);

– профілактично-виховний (удосконалення системи аудиторної та позааудиторної роботи на основі інноваційних гурткових форм виховної роботи (відеолекторій) та організації групових занять (спортивних секцій);

– діагностично-корекційний (діагностування стану здоров'я та рівня здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів, корекція психоемоційного та фізичного стану суб'єктів середовища);

– ергономічно-інфраструктурний (реалізація системи санітарно-гігієнічних умов освітньої та здоров'язбережувальної діяльності).

Отже, на основі аналізу наукової літератури з реалізації ключових характеристик створюваного середовища ВНЗ – практичної орієнтованості та здоров'язбереження, під конструюванням практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища ВНЗ розуміємо цілеспрямовану діяльність суб'єктів середовища (викладачів, кураторів, тренерів, адміністрації, студентів та ін.), що забезпечує оптимізацію процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до створення здоров'язбережувального середовища на основі поєднання форм, методів та засобів освітньо-професійної й фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів з метою поглиблення практичної та здоров'язбережувальної спрямованості їх підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безрукавий Р. Формування здоров'язберігаючої компетентності у майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Р. В. Безрукавий. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 21 с.
2. Валежанина Т. В. Подходы к созданию практико-ориентированной образовательной среды в вузе / Т. В. Валежанина // Молодежь – будущее России: материалы IV заочной Всероссийской научно-практической конференции студентов и аспирантов (Омск, 25 декабря 2010 г.). – Омск : Изд-во Ом. гос. ун-та, 2011. – С. 57–62.
3. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Долинський Борис Тимофійович – Одеса, 2011. – 399 с.
4. Карапузова Н. Д. Здоров'язбережувальні технології у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / Н. Д. Карапузова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 1. – С. 39–45.
5. Мысина Г. А. Здоровьесберегающая образовательно-воспитательная среда вуза (опыт МГТУ им. Н. Э. Баумана) / Г. А. Мысина // Известия Уральского государственного университета. – 2010. – № 6(85). – С. 68–76.
6. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: практичний poradnik / Тетяна Осадченко. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2016. – 234 с.
7. Пальшкова І. Неперервність підготовки педагогічних кадрів: практико-орієнтований аспект / Ірина Пальшкова // Гірська школа українських Карпат. – 2013. – № 8–9. – С. 114–117.
8. Пикулева Л. К. Профессионально ориентированная среда как средство повышения эффективности непрерывного педагогического образования в комплексе «педвуз – педколледж»: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Л. К. Пикулева. – Екатеринбург, 2004. – 23 с.
9. Рожнов Р. В. Преимущество формирования культуры здоровья учащихся в образовательной среде региона: кол. монография / науч. ред. Р. В. Рожнов. – Пенза : Информ.-изд. центр ПГУ, 2006. – 104 с.
10. Солянкина Л. Е. Практико-ориентированная образовательная среда как детерминант развития профессиональной компетентности будущего специалиста / Л. Е. Солянкина // Вестник Тамбовского университета. – 2010. – № 11(91). – С. 79–85. – (Серия: Гуманитарные науки).